

Keskiluokan hätähuuto kestävyysevajeeseen vaipuvalle hyvinvointivaltiolle

Viitala, Auli (2023). *Elämäni kansalaisena*. Kirjapaja. 163 sivua.
Kajander-Ruuth, Sanna (2023). *Kaikki iloista keskiluokkaa?* S&S.
191 sivua.

MITÄ ON SUOMALAINEN keskiluokka? Miten siihen päästään ja miten siitä pudotaan? Millainen rooli pohjoismaisella hyvinvointivaltiolla ja koulutuksella on ollut keskiluokan kasvussa? Kaksi tuoretta yleistajuista tietokirjaa vastaa kysymyksiin hiukan eri näkökulmista.

Kolumnisti ja tietokirjailija Auli Viitala tarkastelee *Elämäni kansalaisena* -kirjassaan keskiluokassa kasvamista ja siitä putoamista perheensä elämäntarinoiden kautta. Toimittaja Sanna Kajander-Ruuth taas on haastatellut *Kaikki iloista keskiluokkaa?* -kirjaansa kymmentä eri tavoin keskiluokkaan identifioituvaa ihmistä sekä lisäksi tutkijoita.

Ryhdyimme purkamaan kirjojen antia kasvokkaisessa keskustelussa ja nostimme keskustelujemme päähuomioita arvioon.

BOURDIEUN TYÖSTÄ AMMENTAVAA ERIARVOISUUDEN ITSETUTKINTAA

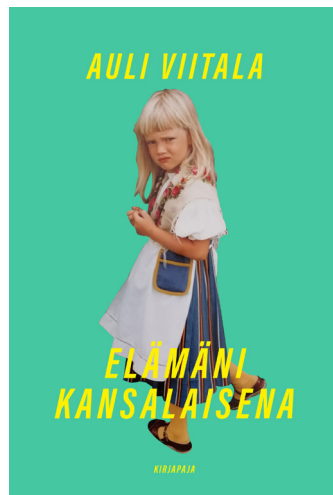
Kirjoissa on paljon samaa. Kirjoittajatkin ovat sattumoisin lähes samanikäisiä ja eläneet lapsuuttaan hyvinvointivaltion kulta-aikana sekä nuorta aikuisuuttaan lama-aikana. Tämä heijastuu jokseenkin nostalgisoivassa katseessa

menneisyyteen.

Rahan ja hyvinvoinnin suhde kulkee kirjojen keskeisenä teemana. Kumpikin käsittelee Suomea luokkayhteiskuntana, kummasakin viitataan pitkälti samaan, etenkin sosiologi Pierre Bourdieun (1930–2002) pääomiin nojaavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimuskirjallisuuteen, ja kummassakin kirjoittaja asemoi itsensä tarinan keskelle.

Teokset voisi luokitella tunnustuskirjallisuudeksi: niissä perataan omaa henkilöhistoriaa hyvinkin rohkeasti ja avoimesti. Henkilökohtainen kokemus kuitenkin kytketään laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja rakenteisiin, jotka joko tuottavat tai purkavat epätasa-arvoa.

Tuloksena syntyy helposti lähestyttävää ja yksilön kokemusta painottavaa kriittistä pohdintaa nyky-Suomesta, jossa itsekäs keskiluokka kirjoittaa solidaarisuuden perustavaa hyvinvointivaltion yhteiskuntasopimusta uusiksi. On ironista, miten mallikkaasti juuri tämäntyyppinen luokkayhteiskunnan kollektiivista alitajunta ruotiva tunnustuskirjallisuus sopii aikamme mediamaisemaan, jossa suurten ja vähemmän suurten kertomusten vastapainoksi kaivataan ihan oikeita ihmisiä ko-

kemuksineen, à la Annie Ernaux'n tai Edouard Louis'n autososio-biografia. Lukija pysähtyy jatkuvasti pohtimaan paitsi omaa myös perheensä ja ystäväpiirinsä sijoitumista kirjoittajien kuvaamalle bourdieulaiselle pelikentälle, jolla erilaisten pääomien kasautuminen pitää yllä ja syventää yhteiskuntaa läpileikkaavaa eriarvoisuutta (Bourdieu & Lacquant 1992).

LUKIJÄ PYSÄHTYY JATKUVASTI POHTIMAAN PAITSI OMAA MYÖS PERHEENSÄ JA YSTÄVÄPIIRINSÄ SJOITTUMISTA BOURDIEULAISELLE PELIKENTÄLLE.

Molemmat teokset allevii-vaavat suomalaisen hyvinvointivaltion moraalista oikeutusta tasa-arvon tuottajana ja peräänkuuluttavat toimia sen pelastamiseksi. Sivistys, humanit arvot ja solidaarisuus kulkevat vahvoina teemoina etenkin *Elämäni kansalaisena* -kirjassa. Sellaisena teokset on helppo tulkita hätähuudoksi uusliberalistista ajan henkeä vastaan, ja ne tulevat varmasti löytämään lukijakuntansa, sen verran oivaltavia ammattikirjoittajia niissä on takana.

Siinä missä Viitalan teksti on blogista tuttua rönsyilevää tajunnanvirtaa, Kajander-Ruuthin teos on rauhallisemmin etenevää, haastatteluihin pohjautuvaa toimittajantyötä. Lukukokemuksena *Elämäni kansalaisena* on paikoin raskaampi, mutta siinä mennään syvemmille tasoille ja esitellään tieteellisesti kiinnostavia käsitteitä, kuten poliittinen köyhyys. Viitala on selvästi pyöritelty yhteiskuntaluokkia paljon päässään. Kajander-Ruuthin kirjassa taas on äänessä joukko eri tavoin menestyneitä ihmisiä, joiden tarinoita tekijä kommentoi pääosin tarkkanäköisesti.

Kajander-Ruuth sivuaa luokan lisäksi muita risteäviä eroja, kuten sukupuolta ja alkuperää,

Viitala puolestaan tuo veljensä kautta mukaan vammaisuuden. Viitala myös toteaa suorasukaisesti, että valkoinen keskiluokka Suomessa hyötyy rasismista, kun rodullistetut ihmiset eivät pääse valkokaulusammatteihin (ks. Masoud 2024; Ndomo 2024).

Ammatillisen koulutuksen tutkijoina huomiomme kiinnittyi siihen, miten ammatillisen koulutuksen merkitys yhteiskuntaluokkien uusintajana oli jätetty pois kokonaan. Tarinoissa lukion kautta korkeakoulutukseen siirtyminen oli kyseenalaistamattoman normaali koulutuspolku.

LUOKAN NÄKYMÄTTÖMÄT JA NÄKYVÄT VAIKUTUKSET

Mitä nämä tarinalliset, mutta yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen vahvasti nojaavat tietokirjat antavat aikuiskasvatuksen kentälle?

Ensinnäkin ne muistuttavat erilaisista sisään- ja poissulkemisen mekanismeista. Viitala kirjoittaa paljon kielen merkityksestä ja erityisesti akateemisen, abstraktin kielen vieraannuttavuudesta. Kielen saavutettavuutta voivat pohtia esimerkiksi aikuiskoulutuksen järjestäjät sorvatessaan koulutusten sisältöjä ja kuvauksia. Millaisella kielellä ja kenelle aikuiskoulutusta

tosiasiassa markkinoidaan?

Entä miten lähestyttävää yhteiskunnallinen osallistuminen on eri luokkataustoista tuleville? Voiko yhteiskuntaan vaikuttaa muutenkin kuin strategioita ja ve-toomuksia kirjoittamalla? Viitala tuo esiin ruumiilliset osallistumisen tavat, kuten käsityöaktiivisuuden (Perttula 2018) tai katujen blok-kauksen. Keltaliivien kaltaista, eri yhteiskuntaluokkia yhdistävää massaliikettä ei Suomessa tosin ole viime vuosina syntynyt.

Toiseksi lukija joutuu miettimään omaa polkuaan muiden tarinoita lukiessaan. Huomasimme, miten mahdollisuuksien tasa-arvon seurauksena – muun muassa maksuttoman koulutusjärjestelmän ja kirjastojen tukemana – me molemmat olemme lopulta päätyneet tekemään väitöskirjaa ammatillisesta koulutuksesta kasvatustieteelliseen tiedekuntaan, vaikka toiselle tutuinta kulttuuria lapsuudenkodista oli Matti ja Teppo, ja toiselle Lev Vygotsky. Kumpikin on kuitenkin juossut kirjastosta kotiin kaatamaan lasiin mansikkamehua samasta punaisesta muovikanisterista.

Teosten oletuslukijaksi piirryy ahdistunut, hyvinvointivaltion tulevaisuudesta huolissaan oleva keskiluokkainen suomalainen,

joka haluaa punnita omia elämänvalintojaan, niihin vaikuttaneita tekijöitä ja kasvuympäristön merkitystä nykyiselle asemalleen. Luokka koskettaa jokaista. Teokset saattavat avata myös omien luokkasiirtymien kipukohtia ja auttaa tunnistamaan oloja, jotka ovat rajoittaneet tai avittaneet eteenpäin omassa elämässä.

Yhdessä ne osoittavat, että keskiluokkaisuudessa on kyse paljon suuremmasta asiasta kuin omat tai vanhempien ansiotulot. Keskiluokka uusintaa itseään kulttuurisesti ja sosiaalisesti ennen kaikkea koulutusjärjestelmän kautta (Bourdieu & Passeron 1990; Savage 2015).

Kirjat dokumentoivat inhimillisen lämpimällä tavalla, miten tasa-arvosta tunnettu suomalainen koulutusjärjestelmä yhdessä kultaisen 1980-luvun sosiaali- ja

terveyspalveluiden rahoitustason kanssa mahdollisti lukemattomien ihmisten siirtymisen osaksi hyvinvoivaa keskiluokkaa ja teki heistä samalla itsetietoisia maailmankansalaisia. Sopii toivoa, että vastaavanlainen nousu on mahdollista jatkossakin, myös toiselta puolelta maailmaa Suomeen muuttaville.

ANTTI SEITAMAA

VTM, apurahatutkija
kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0001-7569-6012>

RIIKKA SUHONEN

FM, väitöskirjatutkija
kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0001-6167-6352>

LÄHTEET

Bourdieu, P. & Lacquant, W. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. The University of Chicago Press.

Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage.

Masoud, A. (2024). *Constructing the Integrateable Refugee and Immigrant through Integration Policies and Practices in Finland*. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto.

Ndomo, Q. (2024) *The Working Underclass: Highly educated migrants on the fringes of the Finnish labour market*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Perttula, J. (2018). Käsiyöaktivismi osallistaa ja aktivoi ajattelemaan. *Aikuiskasvatus*, 38(2), 140–147. <https://doi.org/10.33336/aik.88335>

Savage, M. (2015). *Social Class in the 21st Century*. Pelican.

